

Valentín Bou Franch*

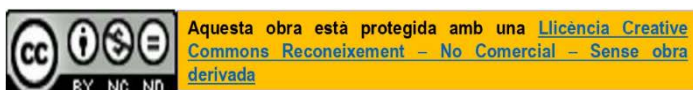
L'article 4 de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea sobre la prohibició de la tortura i de les penes o els tractes inhumans o degradants

En aquesta publicació, els parlaré de l'article 4 de la Carta, relatiu a la prohibició de la tortura i de les penes o els tractes inhumans o degradants.

L'article 4 de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, titulat "Prohibició de la tortura i de les penes o els tractes inhumans o degradants", afirma el següent: "Ningú podrà ser sotmès a tortura ni a penes o tractes inhumans o degradants".

Aquest dret és idèntic al dret garantit en l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans, que afirma que "Ningú podrà ser sotmès a tortura ni a penes o tractes inhumans o degradants". Per això, en virtut de l'article 52.3 de la Carta, l'article 4 de la Carta té el mateix sentit i abast que aquest article del Conveni Europeu de Drets Humans.

L'article 1 de la Convenció de les Nacions Unides contra la Tortura i Altres Tractes o Penes

* Catedràtic de Dret Internacional Públic. Universitat de València (Espanya).

Cruels, Inhumans o Degradants, afirma que s'entendrà pel terme "tortura" tot acte pel qual s'infligisca intencionadament a una persona dolors o sofriments greus, ja siguin físics o mentals.

Perquè existisca tortura, s'han de complir dos requisits. El primer requisit consisteix en el fet que es realitzi amb la finalitat d'obtenir de la víctima, o d'un tercer, informació o una confessió, de castigar-la per un acte que haja comès, o se sospite que ha comès, o d'intimidat o coaccionat aquesta persona o unes altres, o per qualsevol raó basada en qualsevol mena de discriminació.

Referent a això, el Comitè contra la Tortura va destacar que els elements d'intencionalitat i finalitat no comporten una investigació subjectiva de les motivacions dels autors, sinó que han de ser conclusions objectives a la llum de les circumstàncies de cada cas concret.

El segon requisit consisteix en el fet que aquests dolors o sofriments han de ser infligits per un funcionari públic o una altra persona en l'exercici de funcions públiques, a instigació seua, o amb el seu consentiment o aquiescència.

Aquest segon requisit mereix els quatre comentaris següents. Primer, el Comitè de Drets Humans va expressar que està prohibit que tals actes siguin infligits per persones que actuen en l'acompliment de les seues funcions oficials, al marge d'aquestes funcions o fins i tot a títol privat.

Segon, el Comitè contra la Tortura va subratllar que l'obligació de l'Estat d'impedir la tortura també s'aplica a totes les persones que actuen, *de iure* o *de facto*, en nom de l'estat part, en col·laboració amb aquest o a instàncies d'aquest.

Tercer, el Tribunal Europeu de Drets Humans va indicar que, encara que la jurisdicció dels estats és essencialment territorial, excepcionalment els estats també han de respondre per fets que tinguen lloc fora del seu territori, però en una zona en la qual exerceixen un control efectiu (per exemple, per ocupació militar, siga legal o il·legal, d'un territori diferent).

Quart i últim, el Comitè contra la Tortura va destacar que és essencial investigar i establir la responsabilitat tant dels integrants de la cadena jeràrquica, com dels autors directes de la tortura.

Respecte de la prohibició dels tractes degradants o inhumans, cal formular cinc comentaris.

Primer, el Comitè contra la Tortura va reconèixer que la majoria dels estats part tipifiquen o defineixen en els seus codis penals unes certes conductes com a maltractaments. En comparació amb la tortura, els maltractaments difereixen en la gravetat del dolor i el sofriment i no requereixen la prova de fins inacceptables. El Comitè va destacar que seria una violació de la Convenció enjudiciar com a maltractaments conductes en les quals

també són presents els elements constitutius de tortura.

Segon, el Tribunal Europeu de Drets Humans ha considerat que el maltractament ha de tenir un mínim de gravetat. Va reconèixer que el dolor o el sofriment greus no sempre es poden avaluar objectivament. Depenen de les conseqüències físiques i/o psicològiques negatives que tinga en cada persona el patiment d'actes violents o maltractaments, tenint en compte totes les circumstàncies pertinents de cada cas, en particular el tipus de tracte, el sexe, l'edat, l'estat de salut i la vulnerabilitat de la víctima o qualsevol altre factor o condició.

Tercer, el Comitè contra la Tortura va considerar que, en la pràctica, no sol ser clar el límit conceptual entre els maltractaments i la tortura. Va afegir que l'experiència demostra que les condicions que donen lloc a maltractaments solen facilitar la tortura i, per consegüent, les mesures necessàries per a impedir la tortura han d'aplicar-se també per a impedir els maltractaments.

Quart, el Tribunal Europeu de Drets Humans va definir el "tracte degradant" com aquell que és d'una naturalesa tal que provoca sentiment de por, angoixa i inferioritat orientats a humiliar, degradar i infringir eventualment la resistència física o moral de la persona a qui se li apliquen, o a obligar-la a actuar en contra de la seua voluntat o consciència.

Cinquè i últim, el Comitè de Drets Humans va afirmar que la prohibició de la tortura i de les penes o tractes cruels, inhumans o degradants es refereix no solament als actes que causen a la víctima dolor físic, sinó també als que causen sofriment moral. És més, segons el parer del Comitè, la prohibició ha de fer-se extensiva als càstigs corporals, inclosos els càstigs excessius imposats per la comissió d'un delicte o com a mesura educativa o disciplinària. Referent a això, convé subratllar que aquest article protegeix, en particular, els xiquets, els alumnes i els pacients dels establiments d'ensenyament i de les institucions mèdiques.

La prohibició de la tortura i dels tractes inhumans o degradants revesteixen dues característiques importants.

La primera és que es tracta d'una prohibició amb caràcter absolut, ja que es tracta d'una norma imperativa –*ius cogens*– internacional.

En relació amb aquesta característica, formule dos comentaris. El primer consisteix en el fet que el Comitè contra la Tortura ha recordat que la prohibició de la tortura és absoluta. En cap cas podran invocar-se circumstàncies excepcionals, com ara estat de guerra o amenaça de guerra, inestabilitat política interna o qualsevol altra emergència pública com a justificació de la tortura. El Comitè va recordar, a més, que també està prohibit infligir altres maltractaments i que la

prohibició dels maltractaments té així mateix caràcter absolut.

Segon, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea ha indicat que els drets que no poden ser objecte de cap excepció conformement a l'article 15, apartat 2, del Conveni Europeu de Drets Humans es troben, entre altres, en l'article 4 de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea.

La segona característica rellevant és el principi de no devolució, si hi ha sospites que es torturarà o maltractarà una persona.

Així, d'una banda, el Comitè contra la Tortura té dues afirmacions rellevants. La primera és que cap estat procedirà a l'expulsió, devolució o extradició d'una persona a un altre estat, quan hi haja raons fundades per a creure que estaria en perill de ser sotmesa a tortura. La segona consisteix en el fet que, a les persones respecte que s'establisca que correrien el risc de patir tortura si foren expulsades a un estat determinat, ha de permetre-se'ls romandre en el territori subjectes a la jurisdicció, el control o l'autoritat de l'estat en què es troben mentre persistisca el risc.

D'altra banda, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea ha confirmat que aquesta prohibició

també s'aplica al retorn dels immigrants irregulars.

